

ВІДГУК

на дисертаційне дослідження Загурської Наталії Віталіївни
«Поліверсія постлюдського», представленої на здобуття наукового ступеня
доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.04 – філософська
антропологія, філософія культури

Живемо в час різких глобальних змін, які зачіпають кожну людину. Виникнувши, модуси людського буття не встигаючи закріпитись, як ту же і зникають. А якщо й не зникають, то видозмінюються до непізнаваності. Світ став, чи стає протейівськи мінливим. В цій ситуації людина намагається осмислити себе, світ, віднайти нові смисли існування, адже традиційне відношення до світу, як і до самого себе перестає влаштовувати. Спираючись на творчість Ф. Ніцше, М. Фуко, Ж. Дельоза та інших, пошукачка пояснює актуальність теми, за дослідження якої взялась, такими словами: «людина як концептуальний персонаж появилась в новочасному контексті і в теперішній момент уже вичерпала себе» (С. 4). Саме цій проблемі – пошуку людиною себе в цьому світі – присвячене дисертаційне дослідження Наталії Віталіївни Загурської.

Бажаючи уникнути спрощення проблеми, Наталія Віталіївна, розглядаючи проблему в постмодерному дискурсі, старається аналізувати постлюдське, не фіксуючи жорстко ракурс дослідження. Це дає їй можливість, як вона сама пише, «відслідкувати численні симуляції постлюдського «не як ознаки несправжності, «фейковості», а як прояв волі до творчості» (С. 4). Образ-концепт постлюдини в деякому сенсі, на її погляд, репрезентує людину як «спроможність до інтенсивного розвитку» (С. 19). Такий погляд на предмет дослідження можна розглядати як серйозний, що обіцяє певні теоретичні та практичні результати. І, до певної міри, дисертантці це вдається.

Спираючись на аналіз значного корпусу джерел, Наталія Віталіївна дає досить глибокий аналіз поліверсивності людського в ситуації постмодерну,

широко цитуючи авторів, визнаних у світі своєю позицією в цій галузі знань. Мова йде навіть не про людину, а про постлюдську спільноту, яку дисертантка, як й інші прихильники постмодернізму, називає збірним словом «Ми», що до певної міри згладжує атомізм, притаманний сьогоднішньому постмодерному дискурсу в гуманітарному знанні.

Звертаючись до мови, мовної події, авторка слідом за А. Бадью, розширює бачення проблеми до мовної подієвості, причому як подієвості поліверсивної, що виливається в мультиплікацію версій (пост)людського. Після тріумфів і трагедій новочасного Розуму «ієрархічні метафори людського змінюються метафорою ризоми» (С. 25). Все це із-за того, що все вже ніби відбулось, але не здійснилось, і «все» відбувається знову і знову, не дивлячись на неможливість його здійснення. Ситуація ускладнюється ще й тим, що сучасні біотехнології можуть принести такі зміни, що в фіналі може обернутись втратою нами людської сутності.

«Смерть людини», яку вже не раз проголошували, приводить до появи образу людини поверхні, постлюдини, яка приймає подію в її безпосередній даності. Людина потребу праці сприймає як гру, стає істотою, що грається. Постгуманістичний суб'єкт – це амальгама, зібрання різних компонентів, що постійно перебудовуються. Такий суб'єкт не може бути точно локалізованим, оскільки побудований на відмінностях, він стає парадоксальним, ексцентричною дитиною.

В результаті постсуб'єкт отримує свободу від ідентичності і переорієнтовується на суб'єктивацію як процес, що передбачає множинність типів індивідуації. Такий суб'єкт більше не приймає владу інститутів та суспільства, опирається на зв'язані форми ідентичності, вірить в можливість самотворення. Він ніби грає своєю ідентичністю. Одночасно таку людину можна охарактеризувати як слабку, що охоплена примарним свіченням. Наступає епоха людини без властивостей. Така людина і може бути розглянута як постлюдина. «В спробах виявити себе вона навчилася витончено ганьбити загальновизнане і відстоювати маргінальне, щоб

виробити власні зобов'язання» (С. 60). Складається ситуація, коли реальним виявляється якраз неможливе. Середня людина виявляється згустком ймовірності, оскільки причинно-наслідкові зв'язки видаються як такі, що віджили своє і є залишком від теології та юриспруденції. Потім відсутність властивостей у постлюдини виявляється нічим іншим як властивістю, що іманентно їй притаманна. Вислів «сутність людини» стає оксюмороном.

Всі ці питання розглядаються авторкою в першому розділі, висновком якого є твердження про те, що в постлюдському людське і постлюдське активно взаємодіють. Попередній проективності протиставляється відкритість, поліверсивність як різноманітність тактик постлюдського. Постлюдина мотивована уже не волею до влади, а волею до творчості як поліверсивного процесуального становлення. Все це відбувається в умовах, коли постлюдина постає формою прояву розщепленої суб'єктивності. Такий суб'єкт фіксується як людина без властивостей та існує завжди у вигляді сліду, палімпсеста. Інування без властивостей дозволяє людині існувати гіпотетично та есеїстично. Іншими словами, стратегія постлюдини без властивостей передбачає подієвість думки, що узгоджує смисли, є мисленням про мислення.

В другому розділі дисертаційного дослідження йдеться про топологію версій постлюдського. В ньому постлюдина трактується як людина недоречна, людина, що немає місця, істота, що не знаходить себе. Такий суб'єкт завжди залишається миготливим, ефемерним і є проявом універсальності свого сингулярного обертання. Миготливість же є нічим іншим як суб'єктивною участю у світі, взаємопроникненням суб'єкта і об'єкта. Акцент робиться на неповторність ситуації, а тому будь-яке теоретизування веде до втечі від себе. Зосередженість на тексті, визнання текстуальності людського буття виявляється «графічним та семіотичним протезуванням, і коли вона (текстуальність) стає складовою частиною суб'єктивності, людська істота стає кіборгом» (С. 110). Орієнтація на письмо як протезування розсіює ідентичність у взаємодію тексту тіла і тіло тексту.

Постлюдина існує в складках, вона «протанцьовує складчасту поверхню» (С. 93).

Екстраверсія людського як відкритість призводить до гіпертрофії індивідуальності на шкоду гармонійності, але разом з тим вона є проявом індивідуальної креативності. Тепер навіть анатомія вже не є долею. Однак поряд з прийнятними формами суб'єктивної творчості співіснують також і потворні її форми, наприклад всілякого роду фріки: пришельці, вампіри, мутанти і т. п. Такі модуси існування навіть допускають індивідуацію без суб'єкта. Авторка чудово демонструє такі перекручення буттєвого на прикладі творів сучасного мистецтва, літератури та кіно. Аналізуючи феномен відкриття інтравертної прихованості, вона, в якості прикладу, подає постать Штірліца, як персонажа із «Сімнадцяти миттєвостей весни», подвійна гра якого залишає відкритим питання: працює він на радянську розвідку, чи на ідеологію Третього Райху? Наталія Віталіївна активно обіграє метафору складки, стверджуючи, що «корпоральні складки стають версіями і подібно до того, як складка існує тільки між двома іншими складками, версії актуалізуються в контексті поліверсії» (С. 145).

В третьому розділі «Поліверсивність постлюдського в спів-буттєвості та по-дієвості постпостмодерну» дисертантка піддає аналізу літературу з критики постмодерну і переконується сама і переконує нас у тому, що подальше існування постмодерну стає проблематичним із-за схильності до зайвого теоретизування. Іронія себе вичерпала, інтелектуал поставлений в ситуацію необхідності зайняти активну позицію. Відбувається «ре-анімація епістолярного жанру у вигляді електронної переписки», «здійснюється реконструкція опозиції глибина/поверхня» (С. 163–164), яка «може конкретизуватися в реконструкції м'якого і твердого, музики і скульптури» (С. 165). Цей особливий деконструктивізм дозволяє розглянути постпостмодернізм як метамодернізм. «Після постмодерну актуалізується вже не стільки воля до творчості, скільки до події як пригоди» (С. 170).

Подієвість постмодерну репрезентують кемпер, фланер, дрейфер. Визначити кемпа в конкретних його проявах не важко, але він не піддається визначенню взагалі, як такий. Навіть смак перестає бути загальною чутливістю, а залишається лише в якості певного горизонту універсальності. Кемп завжди так чи інакше індивідуальний і орієнтований на постпостмодерну подієвість. Різновидом постлюдини є огидна людина, яка «відкрито проявляє перверсивну чуттєвість в найтрансгресивніших формах поліверсивного контексту» (С. 198). Авторка дисертації виявляє клінічні аспекти шаленої сентиментальності, які дозволяють їй позначити огидну людину як безславну, перверсивну, принципово ненормальну. «Постпостмодерн як новий сентименталізм трансформує постмодерну чуттєвість в чутливість, що притаманна сентименталізму» (С. 194). Найбільш поширеними формами перверсії є мазохізм та фетишизм. Перверсія як складова поліверсії дозволяє уникнути невротизації і навіть психотизації, хоч і не завжди провокує перверсивну поведінку. В аналізі перверсій в дисертації Наталії Віталіївни знаходиться місце лузерам, дауншифтерам та їм подібним персонажам. Постінтелектуал зображується як диверсант, оскільки постінтелектуалізм виявляється стражданням в силу того, що «ні трансгуманізм, ні нова суб'єктивність не вирішують проблематичності існування людини після постмодерну» (С. 219). Інтелектуал стає маргіналом, але вигідно відрізняється від показного гуманізму інтелектуала-ментора чи інтелектуала-філантропа, які претендують на володіння «істиною». «Постінтелектуалізм трансгресує межі постмодерну і може бути позначений як *постпостмодерн*» (С. 223). Різниця між постмодерном і *постпостмодерном* полягає в тому, що «якщо постмодерн складається на фоні втоми від творчості, то постпостмодерн і постінтелектуалізм зокрема – на фоні втоми від споживання» (С. 223). В ситуації *постпостмодерну* з'являється новий запит на активність, який викликаний опозицією до лібералізму. Останній звинувачують у зайвій толерантності, із-за чого він став здавати свої позиції. «Немодність» стає новою модою і з'являються

архаїчні ідеї, які свідчать про те, «що мова йде про спроби побудувати суспільство, яке б спиралось на етнічну та національну традицію, а не на державу» (С. 224). Постінтелектуал уже не говорить від імені маси, він сам є її частиною і тому подає себе вже не соціалістом, а «антиглобалістом». Подальшим же кроком деконструкції єврантропоцентризму після антиглобалізму «стає альтерглобалізм, який здійснює еверсію, вивертання локального як сингулярного в просторі поліверсії» (С. 234). Роблячи висновок із попереднього аналізу сутності постінтелектуала, Наталія Віталіївна, очевидно, права, коли говорить про те, що позиція останнього виражає собою «здійснення постмодерної утопії – творця, читача і критика в одній особі» (С. 227). І тому якщо інтелектуал – завжди маргінал, то постінтелектуал – завжди радикал. В роботі дисертантки досить багато цікавих інтерпретацій інтелектуальних та соціальних трансформацій: від трансгресій та перверсій до демократії та фашизму.

Останній розділ дисертації присвячений сенсуальним версіям постлюдського. Він присвячений аналізу чуттєвості постлюдини як кіборга. Чуттєвість розглядається авторкою під кутом критики європейської метафізики присутності і оновлення сенсуалізму як філософського напрямку. Дається аналіз тактильної чуттєвості, нюху, зору, слуху, використовується метафора дзеркала для деконструкції зовнішнього і внутрішнього, інтимного й екстимного та їхньої взаємодії. Особлива увага приділяється чуттєвості смаковій, яку традиційно відносять до «низьких» чуттів, оскільки вона є основою чуттєвого як такого. Показано як феномени смаку та їди використовується в ролі метафори, коли є потреба охарактеризувати відносини між людьми. Закінчується дослідження постлюдського аналізом аудіо- та відеOVERсій його існування. ВідеOVERсія посттактильного, наприклад, розглядається у взаємодії з іншими сенсуальними версіями. Такий підхід дозволив дещо згладити насильницький характер візуального. Так врахування тілесності породжує такі версії фіксації візуального як дрейф, мода і т. п.

Називаючи постлюдину кіборгом, Наталія Віталіївна передбачає, що «дослідження сенсуальної поліверсії постлюдського буде сприяти не стільки його кіборгізації в техне, скільки виявленню і розвитку його природних основ, розширенню меж можливостей людської істоти і насиченості її буття» (С. 334).

Насамкінець, слід додати до сказаного наступне. Дисертантка опрацювала досить значний обсяг літератури за темою. Матеріал викладений вміло та стилістично привабливо. Ідеї дисертаційного дослідження пройшли апробацію на численних конференціях як українського, так і міжнародного характеру. Зміст автореферату відповідає змісту дисертаційної роботи.

Попри те, хотілося б зупинитись на деяких моментах, які варто було б уточнити.

1. Важко погодитись з тим, що «причинно-наслідкові зв'язки – не більш, ніж зужитий спадок теології та юриспруденції», про що дисертантка заявляє на сторінці 63, навіть за умови, коли мова йде про середню людину як згусток ймовірності.
2. Як узгодити «розщеплену суб'єктивність» (С. 90), «роздвоєння особистості у сьогоdnішнього населення» (С. 95), з твердженням: «ми – одно» (С. 99) та про те, що «варто говорити не про постлюдину, а про постлюдство» (С. 90)? Очевидно, що попри «розщеплення» та «роздвоєння» щось спільне, глибоко заховане все ж таки дозволяє нам користуватись таким «наративом» як людство.
3. На сторінці 339 стверджується, що «соціальна атомізація, яка неминуче виникає в поліверсивному контексті, долається на шляху постглобалізму як постмодерн-фундаменталізму і альтерглобалізму одночасно». Чи не означає це, що попри відчуженість та нехіть до загального, воно все ж існує і «промовляє» про себе навіть в постмодерному дискурсі?

4. Читаючи текст дисертації часто важко відрізнити: де Наталія Віталіївна говорить від себе, а де лише коментує теоретичні знахідки авторів, яких цитує.

Попри все, сказане вище не заперечує високий теоретичний рівень здійсненого дослідження. В усьому відчувається почерк зрілого сучасного теоретика. Робота відповідає як заявленій спеціальності, так і «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Кабінетом Міністрів України від 24 липня 2013 р. за № 567. Наталія Віталіївна Загурська, як автор дисертаційного дослідження «Поліверсія постлюдського», заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.04 – соціальна філософія та філософія історії.

Доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії та соціології
Українського державного університету
залізничного транспорту (м. Харків)

Особистий підпис
засвідчую _____ 20__ р.
Завідуючий канцелярією
УкрДУЗТ

I. D. Zagrychuk
І. Д. Загрійчук
I. D. Zagrychuk